

## Vakkasuomalaisten paikannimien tutkimusta.

J. A. LOPMERI: **Vanhan Vehmaan kihlakunnan pitäjien ja kylien nimet II.** Entisten Taivassalon ja Vehmaan pitäjien alue. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 220. osa. Helsinki 1947. 213 sivua.

Vähäinen ja kaihdettu paikannimentutkimuksemme on saanut tohtori Lopmeren kynästä lisää teoksen, joka on jatkoa hänen nelisen vuotta aiemmin julkaisemalleen väitöskirjalle entisten Laitilan, Lapin ja Uudenkirkon alueiden pitäjien ja kylien nimistä. Väitöskirjan ankarahkossa arvostelussa<sup>1</sup> professori M. RAPOLA hyökkäsi mm. tehtävän valintaa vastaan suositellen antoisampana laajan vertailuaineiston pohjalta lähtevää nimistön morfologista selvittelyä. Samassa arvostelussaan hän kuitenkin toteaa, että »kieliaineistomme on yleensäkin vielä puutteellisesti tunnettua ja erityisesti paikannimistömme on vielä suurelta osalta saavuttamattomissa». Tältä näkökannalta katsoen emme siis ole ollenkaan kypsiä käymään nimiprobleemien kimppuun. Tohtori Lopmeri on kuitenkin rohkennut valita tehtävänsä paikannimien alalta ja — aivan oikein — juuri siitä teemasta, mihin meillä nykyisin on joitakin mahdollisuuksia. Paikannimimonografioita kirjoittaessaan hänen mielessään on varmaan väikkynyt suositeltava suomalainen sananpars: parempi pyy pivossa kuin kaksi oksalla.

Oma käsitykseni on myös, että niin kauan kuin paikannimistöstämme on vain murto-osa kerätty ja tämäkin osa vielä järjestelemättä ja aakkos-tamatta, paikannimimonografiat ovat ainoita hedelmällisiä kohteita, joihin laajemmassa tutkimuksessa kannattaa pyrkiä. Eivätkö ne heterogeenisuudestaan huolimatta ole verrattavissa murremonografioihin, jotka ovat olleet ja ovat jatkuvasti niin suosittuja siitä huolimatta, että niidenkin synteesi kohdistuu vain kielen ahtaaseen alaan, ellei laajaa vertailu-ainesta ole olemassa? Paikannimimonografiat eivät ole yksinomaisia suomalaisessa ja Suomen ruotsalaisessa nimentutkimuksessa, vaan niitä on harrastettu sielläkin, missä paikannimiä on kerätty systemaattisesti laajoilta alueilta (Ruotsissa, Saksassa, Englannissa ja muuallakin<sup>2</sup>), esimerkiksi vaikeiden ja runsasta vertailumateriaalia vaativien tyyppi-tutkimusten rinnalla. Huolelliset, hyvin seulotut monografiat tarjoavat hyvää lähdeaineistoa monille tieteille: historialle ja siinä ennen kaikkea asutushistorialle, äännehistorialle, etnografialle, maan- ja luonnontieteelle, kansanpsykologialle ym. Juuri tässä tutkimuksen toisessa vaiheessa monografioiden heterogeenisuus, joka ilmentää paikannimien synnyn monikirjavuutta, muuttuu homogeenisuudeksi.

\*

<sup>1</sup> Ks. Vir. 1943 s. 340—.

<sup>2</sup> Mainittakoon Ruotsista IVAR MODÉER Småländska skärgårdsnamn (Uppsala 1933), GÖSTA FRANZÉN Vikbolandets by- och gårdnamn. Uppsala 1937, BERTIL OHLSSON Blekingskusten mellan Mörrums- och Ronnebyån (Lund 1939) sekä Englannista W. W. SKEAT The place-names of Cambridgeshire (Cambridge 1904), W. H. DUGNAN Worcestershire place-names (Oxford 1905) ja H. ALEXANDER Place-names of Oxfordshire (Oxford 1912).

Tehtävä, jonka aiheena on ikivanhan asutusalueen pitäjiä ja kylien nimistö, on vaikea ja monesti ylivoimainen. Nimien ja etenkin kulttuurinimien tutkijan tulisi olla sekä kielitieteilijä että historioitsija, hänen tulisi hyvin hallita sekä monenlaiset kielenprobleemit että nimien synty-aikojen historiallinen miljö. Meillä on kuitenkin runsaasti esimerkkejä historioitsijoista, jotka ovat käyttäneet paikannimiä asutushistoriallisissa tutkimuksissaan vähääkään piittaamatta kielen laeista, ja toisaalta vähin kielentutkijoitakin, jotka paikannimissä ovat nähneet pelkkää etymologista ja äännehistoriallista ainesta. — Tohtori Lopmeri on paikannimien-tutkimuksillaan lähtenyt pohuille, joilla ei hevin kiitosta huudeta.

Tässä teoksen arvioinnissa ei ole tarkoitus toistaa niitä painavia huomautuksia, jotka on sanottu ensimmäisen osan rakenteesta, tehtävän äännehistoriallisesta ja etymologisesta suorituksesta sekä muodollisesta puolesta, vaikka monet niistä voidaan kohdistaa toiseenkin osaan. Paikannimien tutkijan tärkein ja arvokkain päämäärä on nimen alkuperän selvälle saaminen (etymologinen tehtävä), ja siinä Vakka-Suomen kulttuurinimet eivät helposti antaudu ratkaistaviksi, ovathan nuo nimet monissa tapauksissa primääristä, ensimmäistä kerrostumaa, jonka alkulähteitä on etsittävä sekä Viron että Skandinavian tahoilta. Tekijä on kuitenkin suhteellisen vähän löytänyt Virosta nimiä arvoitustensa ratkaisuja, eikä hän ole käyttänyt hyväkseen kaikkea skandinaavisestakaan nimistöstä saatavaa aineistoa. Tutkimuksessa on tyydytty etupäässä vain RALF SAXÉNIN teoksiin *Onomatologiska bidrag* ja *Språkliga bidrag till svenska bosättingens historia i Finland* sekä T. E. KARSTENIN tunnettuun tutkimukseen *Svensk bygd i Österbotten nu och fordom*, mutta alkuperäisemmät lähteet (LUNDGREN-BRATEN *Svenska personnamn från medeltiden*, O. NIELSENIN *Olddanske Personnavne*, E. H. LINDIN *Norsk-isländska dopnamn och fingerade namn från medeltiden*, O. RYGHIN *Gamle personnavne i norske Stedsnavne* ja eräät muut, joita on mainittu ensimmäisen osan lähdeluettelossa) ovat suureksi osaksi unohtuneet. Niistä tutkimusalueen paikannimistöön sisältyvä henkilönimistö olisi kuitenkin saanut valaisevaa lisämateriaalia, jopa ratkaisevia etymologisia viitteitä.

Nimiartikkelissa **Ahainen** olisi voitu selvemmin viitata skand. hn:een Aghi, Nicholaus Aghason (Lundgren-Brate 9), Agi, Aga, pn. Agha rudh (Lind 6), nimessä **Ennynen** ottaa huomioon skand. hn. Ænne, Ænni (Lundgren-Brate 308), nimessä **Palkkinen** skand. hn. Balki (Lind 109) ja nimessä **Vallila** skand. hn. Valle (Lundgren-Brate 294), Valr, Vall (Lind 1070). **Friisilän** tulkinnassa on mainittu sekundäärinen hn. Fris, mutta ei primääristä kansannimeä. **Heikola** -nimeen sisältyy epäilemättä rn. Heiko < *heikkoi* (< Henrik), **Hermansaaren** ja **Hermulaan** todennäköisesti vääntymät suositusta henkilönimestä Herman, Hærman (Lundgren-Brate 121), Hermann, Hærman, Hærman (Lind 527), vrt. Hermstad ~ Hermestadh (Rygh 129), jonka itäkarjalainen sukulainen *hermo(i)* tavataan Itä-Suomen monissa paikannimissä, ja jonka näen myös Länsi- ja etenkin Pohjois-Suomen runsaassa Härmä-ryhmässä. **Hilleisessä** samaten kuin **Hilloisessä**kin voi piillä skand. hn. Hille, Hilla, vrt. Hillothorp (Lundgren-Brate 102), **Hinnuri** ja **Inkurinen** kuuluvat *uri*-loppuisiin etupäässä skand. nimiimme (Heikuri, Lassuri, Matturi,

Pekuri), eikä ilman muuta voi myöskään hylätä **Huitla**-nimen skand. tulkintaa **Hwit**, **Hwhite** (Lundgren-Brate 114). **Huukainen**, vaikkapa sen äänneasu ei olekaan odotuksenmukainen, on yhdistettävissä skand. hn:een **Hughi**, **Hughi** **Hughason**, **Hugha** **Enarsson**, **Swen** **Hogasson** (Lundgren-Brate 112), **Anund** **Hugason** (Lind 596), **Hugi** > **Huksæter** (Rygh 135). **Järppilän** yhteydessä mainittu **Kemin** **Järppi** on vanhojen asiakirjojen mukaan lähtöisin **Hjärpe**'stä, ja kun **Lalliselle** löydämme vertailukohtia myös Pohjanmaan ruotsalaisalueelta, **Sulvasta** **Lall** ja **Korsholmasta** **Lall**, **Lalle**, on sen etymologioimisessa otettava varteen myös skand. hn. **Lalle**, **Lale**, **Lali** (Lundgren-Brate 164). **Nopperla** taas tuo mieleen iiläisen sukunimen **Nopperi** (< **Noppberg**). Iniön nimistä olisi voitu vilkaista **W. SOLSTRANDIN** tutkielmaa **Om byanamnen i Injö, särskild dem av finskt ursprung** (Hemb. 1915 s. 11 seur.).

Nimentulkinnoissaan tekijä on yleensä käyttänyt tarkoin kaiken saatavissa olevan leksikaalisen aineksen. Joitakin epä johdonmukaisuuksia olen silti merkinnyt muistiini. Niinpä suositua **Gananderin** sanakirjaa ei ole käytetty esim. artikkeleissa **Huruinen**, **Kaustio**, **Lokalahti** eikä riittävän tarkoin nimiartikkeleissa **Rahi**, **Rahkmala**, **Toroinen** ym. Nimenselvityksissä on tavallisesti mainittu homonyymien kaikki merkitykset, mutta ei ole lähimainkaan aina suoritettu edes karkeaa seulontaa eikä tehty todennäköisyyspäätelmiä (vrt. **Kelo**, **Kurjala**, **Laukkapelto**, **Myrylä**, **Rahkmala**). Nimissä **Kupusjärvi**, **Kurjala**, **Leikluoto**, **Tuppurla** ym. ei ole viitattu tuttuihin sanoihin *kup(p)u(nen)*, *kurja*, *leikki* merkit. 'kiima, kiimapaikka', *tuppuri* ~ *tuppura*. Sanakirjasäätiön runsaita sanakokoelmia on käytetty vain vähässä määrin (vrt. *hauru*, *huru*, *kausta* ~ *kausti* ~ *kaustio*, *keso* ~ *keponen*, *laukka*, *lutja* ~ *lutjattaa* ~ *lutjake* ~ *lutj akka* ~ *lutjata* ~ *lutju*, *maiti*, *mähkä* ~ *mähkäle* ~ *mähkämäha*, *nakka*, *nuhja*, *riittiö* ~ *riittiökuu* ~ *riittiöpala*, *sutti* ~ *sutto*, *yö* ~ *yöttö*), ja harvoin on mainittu, kuuluuko paikannimeen sisältyvä appellatiivi oman murteen tuttuun sana-aineistoon.

Ikivanhojen kylien nimiä selittäessään tohtori **Lopmeri** jatkuvasti palaa outoon idée fixe periaatteeseensa, että monien niiden pohjana on kotieläintä tarkoittava *propri*, vaikka selitys jo psykologisesti tuntuu erheelliseltä. Varsin pitkälle tämä helppohintainen tendenssi on viety esim. artikkeleissa **Kyrö**, **Mierla**, **Myrylä**. Sitä vastoin eräistä on jätetty mainitsematta nimen pohjaksi soveltuva henkilönnimi (vrt. **Kesoinen**, **Mierla**, **Tuppurla**).

Kirjoittaja näyttää yleensä hallitsevan tutkimusalueensa murteen ja sen äännehistorian, mutta silti eräissä nimiartikkeleissa on esitetty väitteitä, joita ei aina voi hyväksyä tai ei ainakaan voi pitää riittävästi todistettuina. Niinpä nimimuoto **Huukainen** hänen mielestään ehdottomasti edellyttää vahva-asteista \**huukkaa*, mutta toisaalta pn. **Kaitainen** on yhdistetty sanoihin *kaita*, *kaitainen* ja on viitattu siihen mahdollisuuteen, että se on jäänyt astevaihtelun ulkopuolelle. Miksi ei myös edellinen? Nimessä **Kaivoinen** kirjoittaja torjuu jatkuvasti **OJANSUUN** ajatuksen kehityksestä *kaivo(i)* < *kaipo(i)*, mutta toisaalta mainitsee sellaiset variantit kuin *kevo(i)* ~ *kepo(i)* ja *reò* < *Revo* < *reβoi* ~ *repo(i)*. **Paratulan** tulkinnaassa on — tosin empien — **Paranta** ~ **Parattu** johdettu

*paryanta* ~ *paryattu* muodoista ja nimen kannaksi on oletettu *parka* sanaa, mutta ei ole ollenkaan viitattu *parantaa* verbiin (vrt. *parantainen* < *parantajainen*; *parattu* kons. vartaloinen pass. 2. partis., jollaiset ovat yleisiä esim. vanhassa kirjakielessä). *Veha(i)nen* -nimessä ei ole tutkittu *vehka* -sanan mahdollisuuksia, ja nimiartikkelissa *Viainen* on viitattu KARSTENIN selitysyhteyteen (*vi* 'helig plats'), mutta ei sen painavaan arvosteluun (HJALMAR LINDROTH Onomatologiska anmärkningar till T. E. Karstens Germanisch-finnische Lehnwortstudien. Namn och bygd 1917 s. 30), missä hylätään nimen ruotsalainen tulkinta ja viitataan siihen, että kolmella tutkielmassa mainitulla nimellä on vanhat Vid(h)a -asut (?viita). Vertailuaineistossa luetellut tn. Viija Sievissä ja Viiankorpi Oulaisissa selittyvät hyvinkin tästä sanasta, ja joissakin myöhäsyntyisissä paikannimissä saattaa olla Sofia -nimen lyhentymä Viia (esim. Pohjois-Pohjanmaalla). Eräiden Viainen nimien takana voi äännelaillisesti olla myös Viika(inen)-asu (vrt. kn. Viikainen Laitilassa).

Tutkimuksen nimiartikkeleita lukiessaan tuntee niiden raskauden, jonka aiheuttavat tekstin luettelomaisuus, vanhoista asiakirjoista poimittujen nimimerkintöjen runsaus painavine numerotaakkoineen, lyhennyksen liika käyttö ja laaja vertailuaineisto sellaisistakin nimistä, jotka ovat itsestään selviä (esim. **Kaitainen**, **Kauppara**, **Kiimkallio**, **Koivisto**, **Marttila**, **Palo**, **Rautila**). Tätä vertailuaineistoa ei aina ole seulottu riittävän tarkasti, sillä mukaan on otettu nimiä, joiden juuret ovat eri alkuperää. Tällaista virheellistä aineistoa on etenkin Itä-Suomen nimistöstä. Niinpä **Antolaa** on verrattu itäsuomalaisiin muotoihin Anttola, Anttonen (vrt. karj. *anttoi*), artikkelissa **Halesmäki** ovat mukana itäsuomalaiset **Hali**, **Halinen** -nimet (karj. *hal'i*, *hal'oi*), **Hermulaan** on liitetty itäsuomalainen **Hermunen** (karj. *hermoi*), artikkelissa **Kyrö** on ensimmäisenä mainittu Käkisalimesta 1473 Kyrö Teppansson, vaikka kysymyksessä epäilemättä on karj. rn. *küröi*, **Palva** -nimen vertailuaineistossa huomaamme yöryläisen tn. **Palvis**, josta BROR K. ÅKERBLOM on esittänyt alkumuodon **Pavelsby** (Vörå hamn, Mylberget och Pavelsby. Kalender utgiven av Svenska folkskolans vänner 1936 s. 95—96), **Paratulan** yhteydessä on viitattu itäsuomalaisiin **Paro** -nimiin, vaikka monien niiden takana voi olla karj. rn. *Paroi*, **Paraske**, **Vartsalan** vertailuaineistossa näemme Oulunsalon **Varjakan**, jonka etymologia on varmaan aivan toinen, kuin tekijä on uumoillut. Eräistä muista mainitsen vielä nimen **Kaisti**, joka toht. Lopmeren mukaan on lyhentymä sellaisesta muodosta kuin **Hukaste salm** 1536 (> *kaiste salm*), mutta onko silloin näin yksilöllisesti syntynyttä nimeä syytä verrata maan muihin **Kaisti** -nimiin? Samaten **Leikluodon** vertailuaineistoon on turha liittää henkilönnimeä **Leikari**.

Nimien etymologista luetteloa seuraavat johtopäätökset, synteetit nimenantoperiaatteista, nimien iästä, tutkimusalueen kansallisuusoloista paikannimien valossa ja nimien levinneisyydestä. Tällöinkin panee merkille luettelomaisuuden, eräänlaisen pintapuolisuuden ja yleisten johtopäätösten vähälukuisuuden. Nimenantoperusteissa ei ole selvitelty siirrynnäisiä, nimiä, jotka sellaisinaan ovat lähtöisin kantakielten nimistöstä. Eräät nimet on merkitty iältään kantasuomalaisiksi, vaikka niiden etymologia on epävarma (vrt. **Ennynen**, **Hermansaari**, **Hermula**, **Hilleinen**,

Lallinen, Vallila) tai ne viittaavat johonkin muuhun alkuperään (Kauppila). Sokeasti hyväksytään insinööri ALFRED A. GUSTAFSSONIN tutkielmassa »Maanjaot ja kylämuodostumat Varsinais-Suomessa keski-ajalla» esitetyt väitteet kylien iästä (vrt. Rytsälä, Suomenkylä, Taipale, Vainioperä), vaikka AULIS OJA arvostelussaan (Hist. Aikakauskirja 1935 s. 244, 245 ja 1936 s. 169, 170, 177) on osoittanut niiden erheellisyyden, jopa kritiikkittömyyden. Johtopäätöksiä tehtäessä alueen kansallisuusoloista on otettava huomioon, että nimistön runsaat roomalaiskatoliset ja skandinaaviset nimiaiheet eivät sinänsä merkitse ruotsalaisen asutuksen laajuutta, sillä tätä nimistöä on monella tavalla, esim. pappien ja kalenterien välityksellä, joutunut myös alkuperäisen suomalaisen kansanaineksen omaisuudeksi. — Mielenkiintoisia asutushistoriallisia viitteitä sisältyy kuitenkin nimiartikkeliin **Nakkua**.

Monien kielteisten piirteiden vastapainona tahtoisin lopuksi korostaa tutkimuksen myönteisiä puolia, joihin ensimmäisen osan arvioinnissakin on viitattu. Siinä on rakenteellista selvyyttä, jossa näkyy ainekirjoituksen opettajan jäljet, siihen on koottu huolellisesti, joskus liiankin laajasti vertailuaineistoa historiallisista asiakirjoista, lähdejulkaisuista, paikan-nimiarkistostamme (suosittelen lyhennystä PNA) ja Viron arkistoista, joten sillä tulee olemaan esim. Länsi-Suomen vanhimman historian kirjoituksessa ja vastaisessa paikannimentutkimuksessamme oma asemansa. En myöskään halua jättää tässä mainitsematta tohtori Lopmeren vuosikymmenistä harrastusta ja kiintymystä nimistömme tutkimiseen. Ne kuultavat kaiken takaa ja antavat työlle oman arvonsa.

Viljo Nissilä.